

2. Informacijske motnje (lažne novice, zarote, govorice, radikalizacija...)

Prvi del tega učnega načrta se ukvarja z informacijskimi motnjami in strategijami, kako jih preprečiti (preverjanje dejstev, informiranje) in dodana vrednost MIL (Medijsko informacijska pismenost).

Drugi del tega učnega načrta, MILAB (medijsko informacijski laboratorij), obravnava praktični pristop k informacijskim motnjam.

Nekaj definicij (glej slovarček)

- Informacijske motnje
- Pogodba o obveščanju
- Pogodba o skupni rabi
- Preverjanje dejstev
- Kognitivne pristranskosti
- Demokratične družbe

Izhodišča

I. DEL Pridobivanje znanja

1. Informacijske motnje pred digitalno dobo
2. Informacijske motnje v digitalnem svetu
3. Karakteristike
4. Priložnosti in tveganja pogodbe o obveščanju in pogodbe o delitvi
5. Učni cilji, kompetence in dodana vrednost MIL
6. Evalvacija
7. Gradivo

II. DEL MILAB

- Dejavnosti 1. faze
- Dejavnosti 2. faze
- Dejavnosti 3. faze

PART I. DEL (srečanja 4 x 45 MIN)

Srečanje 1: 45 MIN

1. Informacijske motnje pred digitalno dobo (20 MIN)

govorice, propaganda, tehnike prepričevanja, manipulacija slike, Škandali ali kampanje za ustrahovanje...

npr. hladna vojna in slike ZDA proti ZSSR

Namig učitelja:

Ali so napačne novice „lažne novice“?

Opredelitev „lažnih novic“ dejansko izključuje novinarsko napako, saj je njihov namen sporočanje neresnic in ne napaka.

2. Informacijske motnje v povezavi z digitalnim svetom (25 MIN)

❖ Kaj je novega pri informacijskih motnjah?

Razprava: Uporabite znan primer "lažnih novic".

Primeri:

- Les v naribanem parmezanskem siru;
- Papež podpira Trumpovo izvolitev;
- Romski migranti kampirajo na krščanskih pokopališčih.

⇒ Kaj opazite?

⇒ Katere oblike prepoznate (govorice, urbane legende, hibridne grožnje, pseudo-znanost...)?

Dejavniki, ki omogočajo lažne novice: Produkcija informacij

- Algoritmi in njihova logika: promovirajo priljubljene novice, ne kakovostnih informacij
- Vaba za klike: privlačne naslovnice pritegnejo več pozornosti in več oglasov na podlagi števila klikov, ki jih ustvarijo.
- Spodbujanje: spodbujajo in uporabnike k razširjanju ali ustvarjanju lažnih novice ter s tem izboljšanje e-ugleda.
- Kognitivne pristranskosti: zanašajte se na stereotipe in razmišljanja ljudi.
- "Boti" socialnih omrežij: samodejno razširjajo novice, vključno s ponarejenimi ter lahko dajo občutek, da obstaja ogromno sledenje in podpora marginalnim ali manjšinskim idejam.
- Čezmejni učinek: temeljijo na mednarodni naravi interneta, da bi olajšali politično vključevanje drugih držav.
- "Trolling": nekateri posamezniki so plačani za klikanje in razširjanje lažnih novice.

Kaj so po vašem mnenju posledice pri sledečih trditvah?

- enostavnost spreminjanja slik v digitalnem svetu;
- enostavnost širitev idej;
- enostavnost trollinga za manipulacijo množic k podpori marginalnih idej...

Namig učitelja:

Naj učenci pripravijo svoje najljubše lažne novice. □

Naj jih ohranijo vso srečanje, da ga bodo lahko analizirali v vseh vidikih (od retorike do namena do kontra diskurza)

❖ **Retorika motenj informacij (še vedno uporabljamo iste primere)**

- **mi proti njim:** če niste z nami ste proti nam, brez srednje poti
- **dokazati, da se motimo:** dokazovanje preložimo na drugega
- **ni dima brez ognja:** govornica ne obstaja brez elementa resnice
- **veliko ljudi razmišlja kot mi:** sklicujemo se na prepričanje množice, brez konkretnih dokazov
- **čustva in informacije:** uporaba čustvenega jezika in ne toliko racionalnega sklepanja
- **izkoriščanje splošnih kognitivnih pristranskosti** (pristranskost oblasti ...) pogosto se opirajo na stare mite, zgodbe ("dobri stari časi"; "iluminati nadzirajo svet" ...)

Namig učitelja:

Naj študenti upoštevajo primere retorike informacijskih motenj pri zadnjih volitvah v njihovi državi.

Poskusite primerjati rezultate z drugimi državami

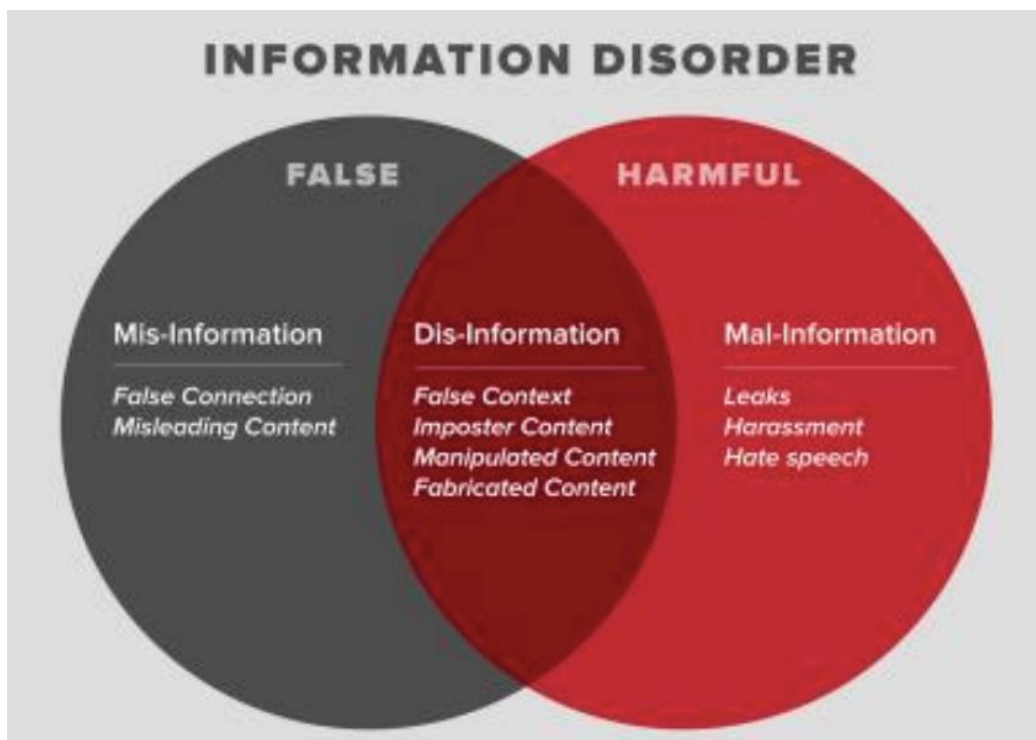
Pogovorite se o tem, kako je komunikacija postala bolj ritualna, torej ne "dejanje posredovanja informacij, temveč predstavljanje skupnih prepričanj" (cf James Carrey, 1989, *Communication as Culture: Essays on Media and Society*, London: Routledge.)

Srečanje 2: 45 MIN

3. Značilnosti in motivacije za informacijskimi motnjami:

- Pridobitev spletnega ugleda (zabava, izobraževanje...)
- Vmešavanje v nacionalno politiko (destabilizacija, polarizacija ...)
- Pogodba o skupni rabi (zasebni in javni pogovori, komentarji, razširitve)
- Spletna prodaja "klikov" za ustvarjanje prometa in profita.

Razmislite o tem modelu informacijske motnje:

Slika 1: Matrika informacijskih motenj

Vir: Claire Wardle and Hossein Derakhshan

Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making
Strasbourg : Council of Europe, 2017, p. 5,

<https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>.

Primerjajte retoriko vsakega mehanizma z sledečo **Shemo informacijskih motenj**, ki upošteva sektorje in akterje, ki so najbolj ogroženi pri ustvarjanju in razširjanju "lažnih novic". Med tem upoštevajte odgovornost množičnih in družbenih medijev.

SEKTOR	Vrsta akterja	Vrsta motivacije	Vrsta lažne novice	Vpliv
MEDIJI	Množični mediji	Promet, Profit, Reklame	"Click bait"	Šibak
	Socialni mediji	Promet, Profit, Reklame	Norčevanje	Šibak
POLITIKA	Osebnosti	Moč	Teorije zarot	Močan
	Politične stranke	Moč	Propaganda	Močan
	Majhne skupine	Posegi v politiko	Ekstremizem	Močan
	Tretja stranka	Destabilizacija	Sovražni govor, hibridne grožnje	Močan
DRUŽBA	Civilna družba	Ugled	Urbana legenda	Šibak
	Uporabnik	Prepoznavnost	Senzacionalizem	Šibak
	Vplivni posamezniki	Vpliv	Govorice, norčevanje	Šibak

Slika 2: Shema informacijskih motenj

Vir: Divina Frau-Meigs, 'Faut-il avoir peur des "fake news"?' ('Should we be scared of fake news?') 2019)

Povzetek

Lažne novice so grožnja integriteti informacij (mnenje proti resnici, manipulacija...)
Lažne novice grozijo demokratičnim družbam (vpliv na volitve, politično vmešavanje tujih držav ...)

Namig učitelja:

Študenti naj raziskujejo spletno stran Evropskega centra odličnosti za boj proti hibridnim grožnjam, ki ga je ustanovil Svet Evrope na Finskem. Vprašajte jih, naj razpravljajo o definiciji "hibridnih groženj". Oglejte si, kako so ga člani Centra postavili v kontekst „močnega“ vpliva in kako so se soočili z grožnjo demokratičnim družbam.

Srečanje 3: 45 MIN

4. Priložnosti in tveganja pri informacijski motnji?

❖ Razprava (15 MIN)

Ste bili izpostavljeni informacijskim motnjam?

Katera je tvoja najboljša / najslabša izkušnja?

Kako ste naleteli na lažne novice?

Kako ste prepoznali, da so lažne?

Kako ste reagirali: razkrinkali? posredovali prijateljem? prezrli?...

Namig učitelja:

Obdržite lažne novice, ki so jih učenci izbrali v prejšnjem delu.

Naj izpolnijo shemo informacijskih motenj (slika 2), ko to velja za njihov primer.

❖ Učenci naj bodo seznanjeni s tremi mehanizmi informacijskih motenj (glej slovarček za izraze):

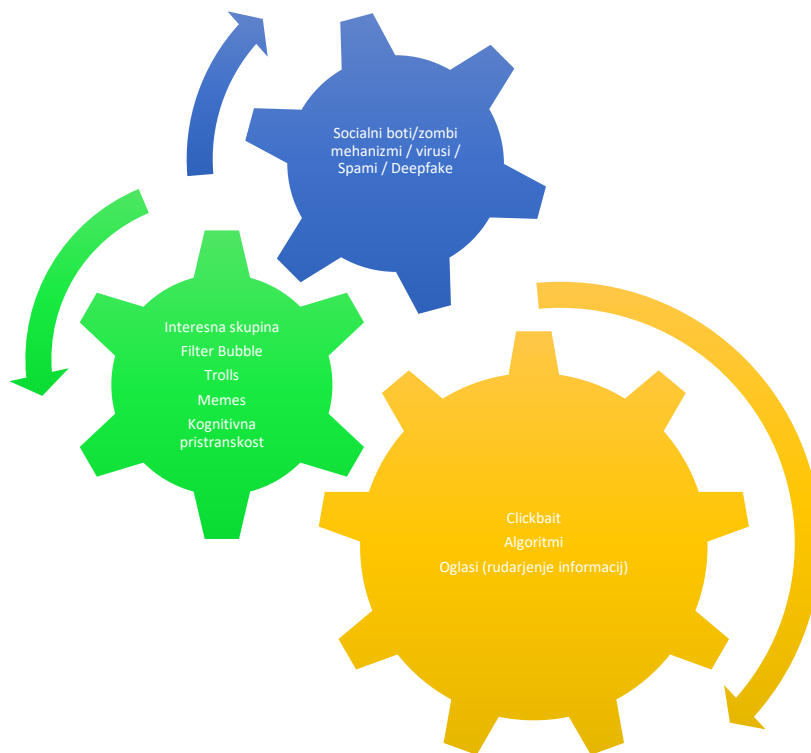
Javnost

Viralnost

Avtomatizacija

Slika 3: trije mehanizmi lažnih novic

Vir: D. Frau-Meigs, Faut-il avoir peur des "fake news"? ('Should we be scared of fake news?') 2019)

Namig učitelja:

Izberite temo, učenci pa naj poiščejo retoriko vsakega mehanizma.

Npr. Memi (viralnost): majhne slike, ki krepijo sporočilo, kot je "Pepe the Frog" (risani lik), ki ga je sprejela skrajna desnica v ZDA.

Npr. Clickbait (publiciteta): privlačni naslovi, ki so "všečkani" in ponovno objavljeni, ne da bi bil dejanski članek prebran in lahko vsebuje lažne novice.

Npr. Deepfake (avtomatizacija): spremenjeni obrazi in zvoki, zaradi katerih lahko osebnost reče obratno temu, kar je rekel ter ga lahko spravili v neprijeten položaj.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ro8b69VeL9U>

Učeni si lahko tudi pogledajo serijo "Above The Noise", Data & Society Research Institute, režija Danah Boyd
<https://www.youtube.com/watch?v=CuFKYSSZtpo&feature=youtu.be>

❖ Načini razkrinkanja lažnih novic in boja proti informacijskim motnjam (ne izčrpno!)

SEKTOR	Ukrep	Vpliv / namen	Primeri
Novinarstvo	Preverjanje dejstev	Preverjanje vira	Tineye, InVid
Platforma socialnih medijev	Nakazovanje	Demonetizacija	YouTube
Vlada	Regulacija	Nezakonit govor Obrekovanje	Zakon proti sovražnemu govoru

Civilna družba (Izobraževanje, NGOs...)	Razkritje, gradnja mehanizmov za razkrinkanje	Izobraževanje	Medijska in informacijska pismenost
---	---	---------------	---

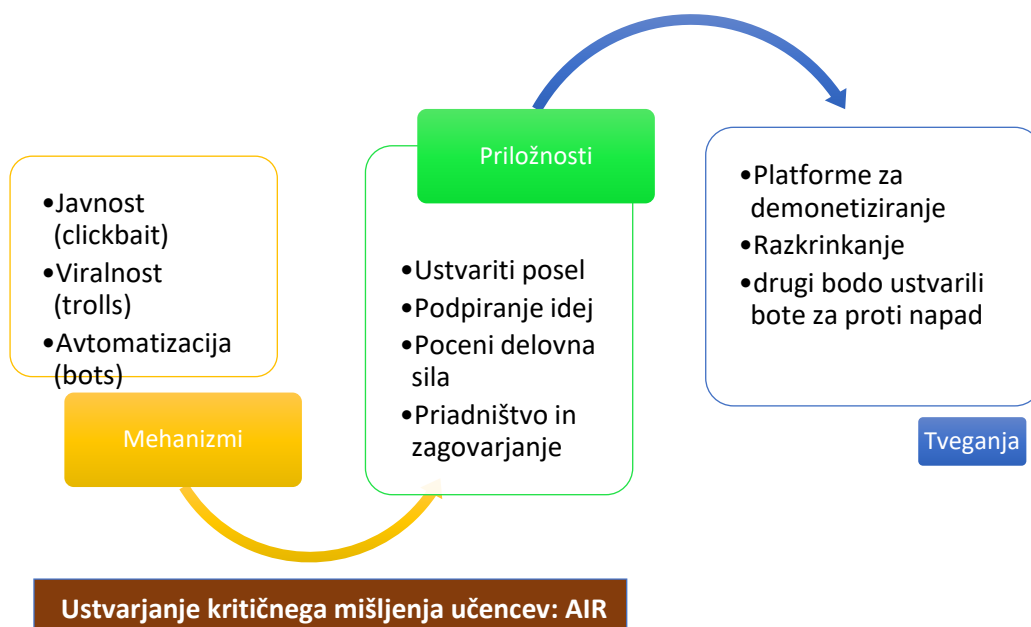
Slika 4: Matrika proti - strategij

Vir: D. Frau-Meigs, Faut-il avoir peur des "fake news"? ('Should we be scared of fake news?') 2019)

- Nekatere rešitve (samoregulacija) sprejmejo množični in družbeni mediji sami, zlasti v času volitev (za ohranitev integritete volitev v demokratičnih družbah)
- Nekatere rešitve (regulacija) za preprečevanje hibridnih groženj, političnih destabilizacij in vmešavanje tujih držav sprejme vlada.
- Nekatere rešitve (izobraževanje) za razvoj kritičnega mišljenja, medijsko informacijske pismenosti in "odpornosti" na lažne novice medijev sprejme civilna družba

❖ Priložnosti in tveganja (15 MIN)

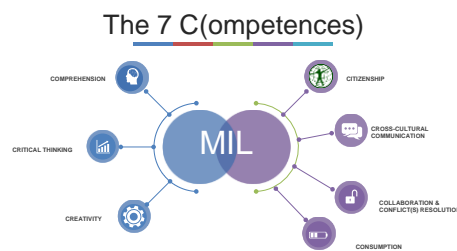
Razmislite o priložnostih in tveganjih informacijskih motenj (z vidika akterjev, ki jih ustvarjajo, in z vidika akterjev, ki jih širijo).

5. OSREDOTOČENJE NA KRITIČNO MIŠLJENJE IN KOMPETENCE PRI ZAKONODAJI (7C) (15 MIN)

Kritično mišljenje omogoča uporabnikom obvladovanje digitalnih medijev in samorefleksijo glede njihove navigacije in uporabe spleta. Spretno prepoznavanje se nanaša na iskanje in razumevanje informacij ter čustveno razumevanje zapletenih komunikacijskih situacij, kot so lažne novice in informacijske motnje.

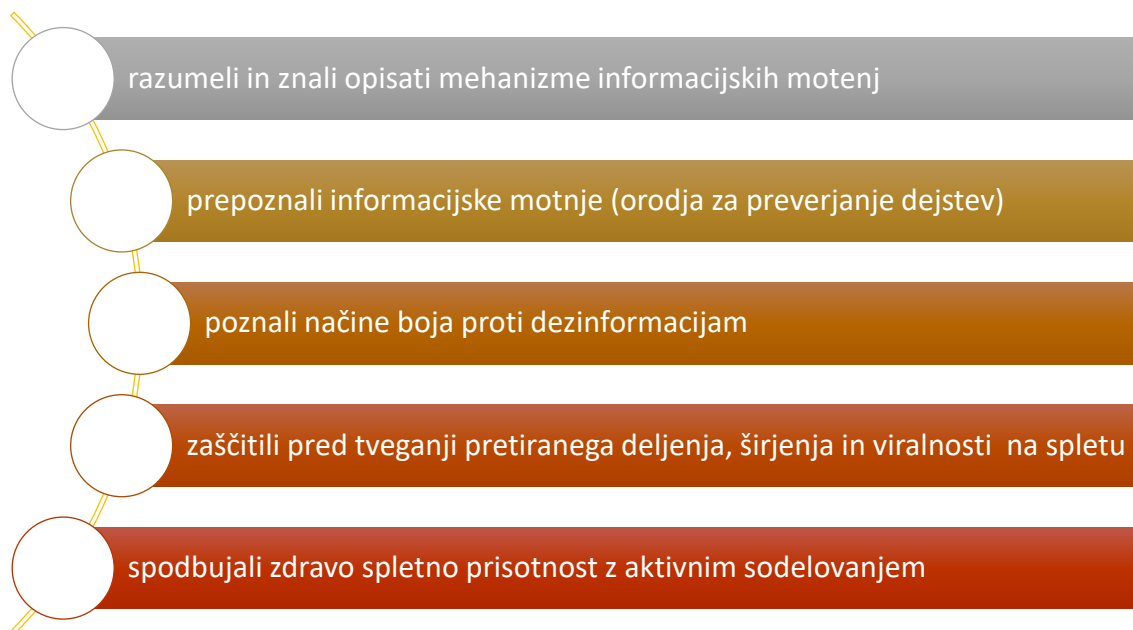
Glej uvod in slovarček

Kompetence pri zakonodaji omogočajo uporabniku aktivno odgovornost na spletu, poznavanje svojih pravic in odgovornosti in krepitev odpornosti proti informacijskim motnjam, medtem ko uživajo prednosti spletne prisotnosti.

- ❖ Z kompetencami medijsko informacijske pismenosti (MIL) razčlenimo kategorije za **KRITIČNO MIŠLJENJE** in **ZAKONODAJO**

Učenci bi naj bi:

- ❖ **Človekove pravice pri Medijsko informacijski pismenosti**
- ✓ Svoboda izražanja
- ✓ Participacija

Srečanje 4: 45 MIN

6. EVALVACIJA

Izberite primer lažnih novic in odgovorite na naslednja vprašanja s pomočjo sheme informacijskih motenj (Slika 2 in slika 3): Kdo je ustvaril lažne novice? S kakšnim namenom? Kakšna je oblika lažnih novic? Kateri mehanizmi so bili uporabljeni?

7. Dodatna gradiva

- ⇒ Sklicevanje na druge materiale in vire
- ⇒ Koristne povezave za pedagoško animacijo
- ⇒ Slovarček
- ⇒ Uporabna programska oprema za integracijo MIL pri učnih rezultatih (spletni viri po državah)
https://docs.google.com/spreadsheets/d/10wxqYEe9O8GiSKo8kTjv8uQqpkOeHJp5_k0ytBcZsdU/edit?usp=sharing

II. DEL MILAB (4 x 45 MIN srečanja, v skladu z dodeljenim urnikom za MIL)

MILAB aktivnosti so razdeljene na tri faze (1 -Začetek, 2- svetovanje, 3- poglobitev). Gre za okvirne stopnje: sledimo jim lahko, kot je predlagano spodaj, ali pa jih uporabljamo v modularnem pristopu "plug-in", odvisno od časa, ki je dodeljen MIL in / ali stopnje zaželenega rezultata.

Vključujejo več pedagoških dejavnosti, vključno z: delavnicami, igranjem vlog, pisnimi vajami in igrami. Raziskujejo različne medijske formate, kot so blogi, videoposnetki in spletni članki, da bi ustvarili sposobnosti kritičnega razmišljanja (AIR).

MOŽNOSTI STRATEGIJ ZAVRNITVE ZA ZAKONODAJO IN KRITIČNO MIŠLJENJE:

Prispevek o družbenih medijih na tweet-u, objave, zgodbe ...

1. Faza (15-16):

RAZUMEVANJE VRST INFORMACIJSKIH MOTENJ

- **KONKURENCA "SLABE VERE" (3 x 45 MIN)**
Namen te vaje je napeljati učence v pasti in zvijače kognitivnih pristranskosti (glej slovarček). Najprej prosite študente, da obišejo spletno stran, ki vsebuje seznam kognitivnih pristranskosti

Nasvet učitelja:

Poiščite katero koli spletno mesto, ki ponuja zabavne predstavitve kognitivnih pristranskosti. Privzeto lahko uporabite članek Wikipedija.

Nato v majhnih skupinah prosite študente, naj

- Ustvarijo lažno novico
- Izdelajte argumente, ki bodo okrepili kognitivno pristranskost po njihovi izbiri
- Načrtujte strategijo za razširjanje.

Še vedno v majhnih skupinah, naj učenci ustvarijo protipropagando

Na koncu, naj predstavijo razredu/skupini najhujšo (najbolj prepričljivo) lažno novico. Razmislite, kaj bi se zgodilo če bi bila objavljena.

Druge možnosti

- **IGRA LAŽNIH NOVIC:** spusti vso etiko in se pretvarjaj, da si brezvestni medij

Namig učitelja:

Poiščite spletno igro "getbadnews" dostopno na www.getbadnews.com

➤ EVALVACIJA (45 MIN)

Vzemite primere teorij zarote, npr. Michael Jackson je še vedno živ ali ideja, da človek nikoli ni šel na Luno.

Na YouTubeu poiščite videoposnetke in jih analizirajte v skladu s shemo informacijskih motenj (slika 2 in slika 3):

Kdo so igralci?

Kaj je tipologija?

Kaj je motivacija?

Kaj so mehanizmi?

2. Faza (16-17) :

OBVLADOVANJE "LAŽNIH NOVIC"

➤ ANALIZA GLAVNE ZGODBE (3 x 45 MIN)

Izberite spletno mesto, ki govori o teoriji zarote

Naj učenci v majhnih skupinah:

- Izberejo teorijo zarote
- Izdelajte argumente, ki krepijo retoriko teorije:

Mi proti njim; dokažejo, da se motijo; ni doma brez ognja; mnogi mislijo kot mi; čustva v zvezi z informacijami ; izkoriščanje pogostih kognitivnih pristranskosti...
Načrtujte strategijo za razširjanje.

Nato si celoten razred izbere eno od teorij zarote, ki so jo našli v skupinah in jo razvežejo:

Uporabite eno od orodij za preverjanje dejstev (na primer: InVID plug-in) (glej sliko 4: Matrika proti-strategij)

Napišite (in objavite, če se vsi strinjate) argument o zavrnitvi zoper teorijo zarote.

➤ EVALVACIJA (45 MIN)

IGRA VLOG – SPLETNI DETEKTIV:

Predstavljajte si, da ste spletni detektiv. Primerjajte tri orodja za preverjanje dejstev iz svoje države in naštejete njihove prednosti. Utemeljite uporabo orodji za podrobno predstavitev.

ALI

SCENARIJ ZAVAJAJOČEGA DETEKTIVA: Predstavljajte si, da ste našli velik del lažnih novic (najdete jo na spletu) in jo morate ovreči. Opazujte, analizirajte in prikažite vsaj 5 razlogov, ki dokazujejo, da je novica lažna.

Uporabni viri:

Na spodnji povezavi se boste morda morali zgledovati po plakatu in v vlogi "zavajajočega detektiva" poiskati:

<https://d1e2bohyu2u2w9.cloudfront.net/sites/default/files/tlr-asset/document-cs-education-fakenews-poster-release-lr.pdf>

3. Faza (18-19); RAZVOJ TRAJNOSTNE STRATEGIJE PROTI LAŽNIM NOVICAM

➤ Analiza hibridnih groženj (2 X 45 MIN)

Upoštevajte spodnje tabele, ki jih je ustvaril Council of Europe's Stratcom. Prikazujejo teme, ki se najbolj pojavljajo na družbenih medijih v baltških državah. Ena razpredelnica prikazuje teme, ki so razširjene na družbenem omrežju VKontakte druga pa prikazuje tiste, ki so razširjene na družbenem omrežju Facebook.

Razmislite o najbolj "priljubljenih temah": katera vprašanja so poudarjena?

Zakaj se pojavljajo teme, kot sta druga svetovna vojna in ZSSR?

Primerjajte njihovo razširjenost v VKontakte (rusko socialno omrežje) proti Facebook (ameriško socialno omrežje).

Kaj razkriva ta razširitev v smislu manipulacije in retorike? Uporabite spodnji seznam lažnih novic in argumentirate svoje mnenje:

- Mi proti njim
- dokazati, da se motimo
- ni dima brez ognja
- mnogi ljudje mislijo kot mi
- čustva v povezavi z informacijami (nostalgija, strah,...)
- izkoriščanje pogostih kognitivnih pristranskosti (potrditvena pristranskost, pristranskost avtoritete...) se pogosto opira na stare mite, zgodbe (dobri stari časi...)

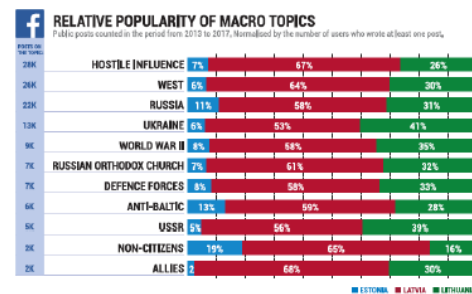
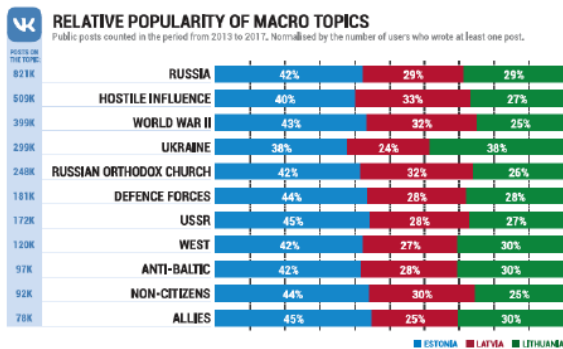
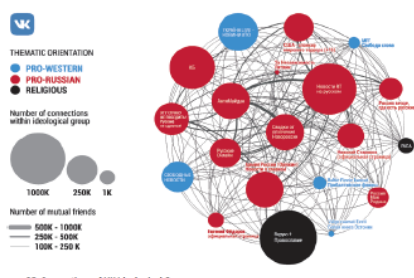

Figure 36: Relative Popularity of Macro Topic among Active FB Users in the Baltic States

Vkontakte vs Facebook

KAUNAS 2018

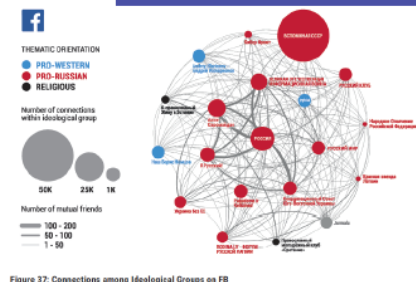

Figure 37: Connections among Ideological Groups on FB

Vir: <https://www.stratcomcoe.org/virtual-russian-world-baltics> stran 24 in 28

Namig učitelja:

Primer virov za preverjanje dejstev:

- **Verification Handbook** [<http://verificationhandbook.com/>] ponuja izčrpen vodnik za preverjanje vsebine, ki jo ustvari uporabnik, v nujnih primerih, nesrečah in drugih prelomnih dogodkih.
- **First Draft News** je spletno mesto, namenjeno zagotavljanju brezplačnih virov za usposabljanje za preverjanje očitvidcev in socialnih medijev.
- The TED Talk od Markham Nolan z naslovom "**How to Separate Fact and Fiction Online.**" : <https://www.youtube.com/watch?v=sNV4ylyXXX0>

Več virov tukaj: <https://ijnet.org/en/story/11-tools-verification-and-fact-checking-2016>

In tukaj:

<https://factcheckingday.com/>

➤ **Strategija zavračanja (45 MIN)**

CV zgornji tabeli izberite eno izmed "makro-tematik", napišite in objavite zavrnitev, katera bo nasprotovala priljubljenosti teme (primer: boste morda želeli obravnavati vprašanje "nedržavljanov" (migranti? manjšine?...); ali potencialno povezavo med "ZSSR" in "Rusijo" ...)

➤ **EVALVACIJA (45 MIN)**

Predstavljajte si, kakšna hibridna grožnja bi lahko bila v vaši državi.

Po mnenju parlamenta EU je hibridna grožnja "pojav, ki je posledica konvergence in medsebojne povezanosti različnih elementov, ki skupaj tvorijo bolj zapleteno in večdimenzionalno grožnjo. Hibridni konflikt in hibridna vojna sta dve specifični kategoriji, v katerih država uporablja nekatere hibridne taktike za doseg svojih strateških ciljev."

Vir : <https://epthinktank.eu/2015/06/24/understanding-hybrid-threats/>

Napišite kratek članek o hekerjih, njihovih motivacijah, ciljih in interesih za destabilizacijo vaše države.